

İstanbul'un Obelisk'i

İSTANBUL'DA, Sultanahmet Meydanı'nda, 'Hipodrom'da bulunan Obelisk (dikilitaş) Mısır'ın 18. Sülâle hükümdarlarından III. Thutmosis'in (M.Ö. 1502-1448) Asya'da kazandığı zaferlerin anısına 1450'de diktirdiği taşır. Başka bir benzeri de bulunan taşın ilk olarak nereye diktirildiği belirsiz. Firavun'un M.Ö. 1457'de Fırat'ın doğusunda Mitandi Devleti'ne karşı Naharin'de kazandığı zaferi anmak üzere M.Ö. 1457-1448 yılları arasında, Heliopolis'te tanrı Amun'un tapınağının

önünde eşiyle birlikte diktirilmiş olduğu düşünülüyor.

Yıllarca Mısır'da kalan taş Firavunların tarihten silinmesinden sonra, burada kurulan yarı Hellen yarı Mısır bir devlete, sonra da Romalıların eline geçmiştir. Bu dönemde, Romalılar, şehirlerini süslemek için Mısır'da bulunan anıtları kullanıyorlardı. I. Constantinus da, yeniden kurduğu Constantinopolis'de Hipodromu süslemek için çeşitli anıtları buraya taşıttırıyordu. Oğlu II. Constantinus (337-361), taşı İstanbul'a götürülmek üzere İskenderi-

ye'ye taşıtmak istemiş, ancak bunu başaramamıştır ve taş kıyıda bırakılmıştır. Daha sonra, İmparator Julianus'un (361-363) emriyle İskenderiyeliler taş için özel bir gemi yapmışlar. Taşın İskenderiye'den ne zaman ve kim tarafından İstanbul'a getirildiği ve nasıl taşındığı bilinmiyor. Hipodrom'u süslemek üzere getirilen taş, kaidesinde bulunan yazıtlara göre bir süre yerde yatmış ve I. Theodossius zamanında 390 yılında, Hipodrom ortasındaki "Spina" denen duvarın üzerine, bugünkü bulunduğu yere yerleştirilmiştir. 19,59 m yüksekliğindeki taşın, bugün bulunduğu Sultanahmet Meydanı'na getirilmesi için Marmara Sahilinden meydana kadar demir bir yol yapılmıştır.

Bugün tam olmayan taşın 6 metrelik parçası eksiktir. Eksik parçanın nedeni bilinmiyor. Başlangıçta şehrin başka bir yerine dikildiği ve bir depremde düşüp kırıldıktan sonra üst parçanın da şimdiki yerine dikildiği düşünülüyor. Ya da, taşınırken kırılmış olabilir. İstanbul'daki dikilitaşın ve eşinin Karnak'da Amun-Ra mabedinin sütunları üzerinde resimleri işlenmiş. Bu resimlerden de taşın eksik olduğu anlaşılıyor. Dikilitaş dört yüzünde kabartmalar bulunan 6 m yüksekliğinde mermer bir kaidenin üstünde yer alan dört tane tunç takoza oturmaktadır. Kaidenin üzerindeki kabartmalarda imparator I. Theodossius'un savaşları ve Hipodrom'daki yaşantısı işlenmiştir.

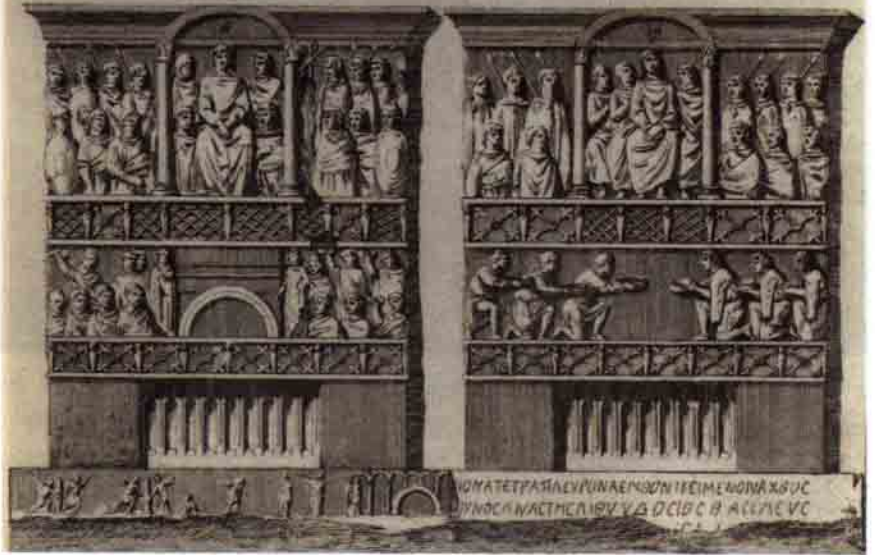
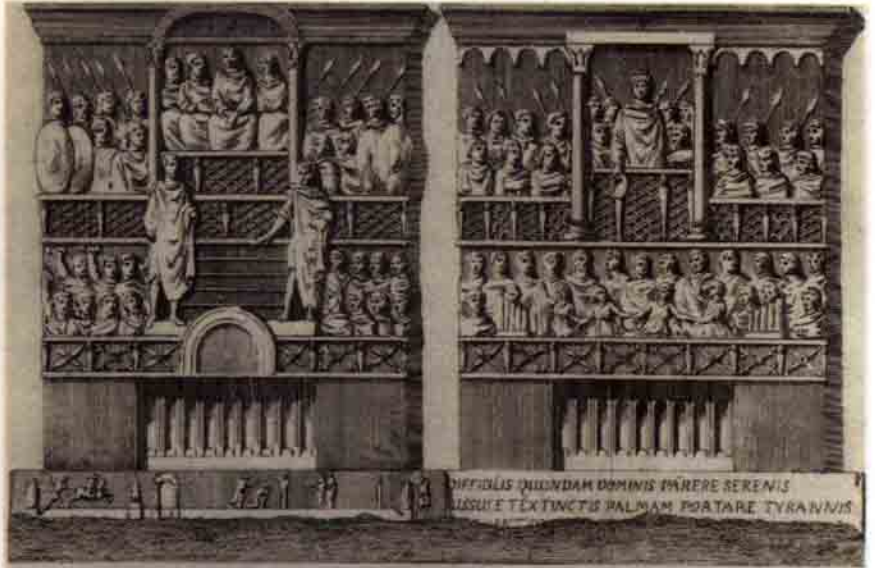
Dikilitaş'ın tepesinde bulunan ve Dünya'yı simgeleyen tunç küre 865 yılındaki bir depremde düşmüş ve bir daha da yerine konulmamıştır.

Alt kabartmalarda ayrıca, obelisk dikilirken yapılan işlemler anlatılmaktadır. Kaidenin bir yüzünde bulunan iki yazıttan biri Yunanca, diğeri de Latince'dir. Latince metin obeliskin 30, Yunanca metin ise 32 günde dikildiğini söylemektedir. Latince metin şöyle diyor:

"Önceleri dinenmiştim, fakat yüce efendime boyun eğmekliğim ve onun tyran'lar üzerine kazandığı zaferin çelengini taşımam bana emredildi, Hersey Theodossius'a ile onun uzun süre-

Dikilitaş'ın oturduğu mermer kaidenin üzerindeki kabartmaların bir yüzünde taşın dikilişi, diğer yüzde Hipodrom'da yapılan araba yarışları gösteriliyor. Üstteki esas kaide iki şeride bölünmüş. Üst şeritte Hipodrom'daki locasında imparator, yakınları ile saray ileri gelenleri ve muhafızlar görülüyor. Alt şeritte, bir yüzde yere çökmüş durumda imparatora hediyeler sunan yabancılar tasvir edilmiş. Diğer bir yüzde imparator ve taşın dikilişini seyrediyorlar. Üçüncü yüzde, yine imparator ve yakınları at yarışlarını seyrediyorlar. Dördüncü yüzde ise locasındaki imparator bir zafer çelengi tutuyor. Yanında yakınları, devlet ileri gelenleri ve muhafızlar, alt bölümde de iki sıra halinde seyirci halk gösterilmiş. Bunun altındaki dizide Hipodrom'da yapılan müzikli danslar ve iki yanda çalgıcılar görülüyor.

cek sülâlesine itaat ediyor. Bana da böylece galip gelindi ve Proclus'un yönetimi altında üç defa on günde yükselmeğe mecbur edildim." Kuzey-batı yönündeki Yunanca yazıt ise daha kısadır:

"Uzun süredir toprak üstünde bütün ağırlığı ile yatan dört yüzlü direği dikmek cüreti sadece İmparator Theodosius'a kısmet oldu. Bu işi başarmak için Proklos'u yardıma çağırdı ve böylece taş otuziki günde dikilebildi."

İki yazıtta geçen zaman farkının vezin gereği yaratıldığı düşünülmektedir. Dikilitaş üzerindeki hiyogliflerde ise Thutmosis'in zaferleri anlatılmaktadır. Taşın en tepesinde piramid biçiminde yontulan uçda dikdörtgen çerçeve içinde Firavun II. Thutmosis ve tanrı Amun-Ra karşılıklı olarak elele görülürler. Bunun altında, dört yüzde de dikdörtgen çerçeve içinde yine tanrı ve Firavun vardır. Bunun altında

kutsal Horus yer alır. Esas yazıt ise Horus'un altında başlar.

"Zengin, güçlü ve becerikli olan ve bu niteliklere de güneşin altın renklerini dünyaya saçan tanrı Amun sayesinde sahip bulunan, 18. soydan III. Thutmosis, Tanrı Amun'a şükran borcunu ödemek için, armağanını sunar. Saltanatının 30. yılında bu anıtı dikti."

Dört yüzde de devamlı olarak Mısır Tanrılarından Amun-Ra ve Horus anılmakta ve Thutmosis'in yüceliğinden söz edilmektedir.

Dikilitaş, Bizans dönemi boyunca uzun yıllar Hipodrom'da meydana gelen çeşitli politik olaylara, araba yarışlarına, ayaklanma ve cinayetlere seyirci olmuştur. 17. yüzyılda Evliya Çelebi Seyahatnamesinde taştan, İstanbul'u afetlerden koruyan bir tılsım olarak söz etmiştir. Türklerin dönemi boyunca,

taş yabancıların ilgisini çekmiş, resimler ve gravürlere konu olmuştur.

Osmanlı döneminde de Hipodrom'da taş çevresinde birçok olay olmuş ve toprak yükselerek kaidenin alt kısmı gömülmüştür. 1857'de, C.T. Newton kaidenin etrafında kazı yaparak yeniden açmıştır. O tarihten beri Dikilitaş yuvarlak ve demir parmaklıklarla çevrili bir çukurda durmaktadır. 20. yüzyılın ilk yarısında taşın yosunlanmış cephesi temizlenmiş ve yenilenmiştir.

Bu dikilitaş, benzerlerinden farklı olarak, sonradan hiyoglif eklenmiştir. İstanbul Dikilitaş eğer tam olsaydı Dünya'da uzunluk bakımından ikinci veya üçüncü obelisk olacaktı.

Selda Art

Kaynaklar
Brunz, G., *Der Obelisk und Seine Basis auf dem Hippodrom zu Konstantinopel*, İstanbul 1935.
Budge, E. A., *Cleopatra's Needles and Other Egyptian Obelisks*, London, 1926.
Eyice, S., *Dikilitaş*, İlgı Dergisi, Sayı 42, Mayıs 1985.